

Alkoss! Magadból adj csodát! Hegyeket mozgató őserő van benned. Merd megtenni azt, amiért világra születél! Add át ajándékaidat, s így a világot tovább teremtő Istennek társa leszel!

Csaba testvér

A világ tele van kapzsi és haszonleső emberrel. Így aztán annak a ritka egyéniségnek, aki önzetlenül akar másokon segíteni, óriási előnye van: alig akadnak versenytársai.

A lakosoknak testi és lelki szebbítése, ím ez és csak ez lehet a kormányoknak legfőbb feladata. Minden mellékes tekintet a főcél által háttérbe szoríttatik.

Széchenyi István: Önismeret

Felhívás

Az Örmény Katolikus Plébánia tulajdonát képező múzeum felújítása, átépítése és korszerűsítése, a múzeum újrarendezése a közeljövőben megkezdődik. A munkálatok jelentős összegbe kerülnek, amelyet segítség nélkül nem tudunk megvalósítani. Ehhez tehát az örmény katolikusok összefogása szükséges. A munkálatok befejezése után mód nyílik a nagyközönség számára megnyitni a közgyűjteményként nyilvántartott örmény múzeumot.

Felkérjük, hogy adományával segítse az örmény katolikus múzeum mielőbbi megnyitását. Adományát a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség OTP Bank Rt-nél vezetett 11707024-20465157 számú bankszámlájára utalhatja át. A megjegyzés rovatba tüntesse fel: "Adomány Örmény múzeum javára".

Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség Gondnoksága

Hirdetmény

Az Örmény Katolikus Lelkészség levélcíme: 1114 Budapest, Orlay u. 6., Plébánosa: Dr. Leszkovszky Pál O.P., akinek elérhetőségei: telefon a Domokos Rendházban 460-0605, mobil telefon: 06-201220-4256, e-mail cím: palatya@freemail.hu

Figyelem!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület postacíme megváltozott. Új postacíme 1255 Budapest Pf.189.

Kovács Bálint, az erdélyi örmények magyarországi ifjú kutatója tartott előadást a Fővárosi Örmény Klub február havi rendezvényén. Tudásával, széleskörű látásmódjával ismét elkápráztatta hallgatóit. Az erdélyi örmények kulturális kapcsolatairól szóló izgalmas előadása után vetített képes filmet tekinthettek meg a klub résztvevői, betekintve ezáltal az örmény népitánc kultikus rejtelmébe. Kovács Bálint előadásának írott változatát az alábbiakban közöljük.

Kovács Bálint

Az erdélyi örmények kulturális kapcsolatai a 17- 18. században

Ha a társadalom- és gazdaságtörténet szempontjából vizsgáljuk a 17. században Erdélybe települő örményeket, arra a megállapításra jutunk, hogy letelepedésük után rövid időn belül azok a normák váltak számukra meghatározóvá, amelyek a Kárpát-medence világát jellemezték.

Előadásomban rámutattam, hogy mindezek ellenére kifejezetten az egyházi szellemi eliten, ezen belül

is kifejezetten a misszionáriusok tevékenysége folytán az erdélyi örmények gyakorlatilag a 18. század végéig kapcsolódtak ahhoz a szellemi közegehez, amely az egyes uniált örmény közösségeket összekapcsolta. Vagyis az erdélyi örmények közösségei eszmetörténeti szempontból igenis kapcsolatban álltak a konstantinápolyi, kisázsiai, lemergi, római, velencei közösségekkel, illetve teológiai iskolákkal. Tehát szellemi síkon továbbra is volt érintkezés az ázsiai és európai örmény diaszpórák között.

Megállapításomat részben levéltári forrásokkal, részben az eddig gyakorlatilag alig ismert igen gazdag erdélyi örmény könyvtárak állományával támasztom alá.

Előadásomban a régió fogalmát helyeztem előtérbe, amelyen keresztül bemutattam azokat a területeket, ahol a 17- 18. században örmény diaszpóra volt, és amelyek között eszmetörténeti kapcsolatokat véltem feltételezni. Ebbe a halmazba mind az európai, mind az ázsiai területeket beleértettem, ezek közül azonban csak azokról szóltam, amelyek között feltételezéseim szerint létezett egy olyan interregionális kapcsolat, amely a különböző eszmetörténeti folyamatokra hatással volt és a folyamatokban valamilyen szinten az erdélyi örmény közösség is képviseltette magát.

Az ázsiai területeket az örmény uniós szempontok alapján alapvetően három területre lehet felosztani: Az 1620 óta perzsa uralom alatt lévő, *ecsmiadzini katolikoszhoz tartozó terület*. Itt Jereván említendő meg, valamint Erzurum.

A *Sis-i katolikoszhoz tartozó területen* 1625 óta voltak misszionáriusok, 1740-ben az örmény katolikus patriarchátust alapítottak itt. Különösen *Aleppo* városa érdemel itt említést.

Az erdélyi örmények kapcsán az ázsiai interregionális kapcsolatokat vizsgálva ebben az első két régióban csak érintőleges kapcsolódási pontokat vettem észre, szemben Konstantinápolyval, amellyel többrétűek voltak az összekötő elemek.

Konstantinápoly: Városként és régióként is fontos szemlélni, ugyanakkor mint multikulturális egység is szót érdemel, hol a kereszténység is több "szinten" képviseltette magát és az iszlámnak is otthona volt. Konstantinápolyban saját örmény patriarchátus is létezett. A görög pátriárkákhoz hasonlóan az örmény pátriárka nemcsak egyházi, de világi előjárója is volt népének, többek között felügyelte az adók beszedését, és saját börtönt is fenntartott. A pátriárka mellett a konstantinápolyi örmény katolikus vikáriusi hivatal említendő meg, ennek nem volt azonban püspöki joghatósága.

Európáról szólva megemlíteném *Lemberg*: A Galíciába bevándorolt örményeknek Nagy Kázmér engedte meg, hogy templomot építsenek a városban. Ekkor még az apostoli örmény hiten voltak. A 17-18. században *Nikol Toroszovics* és *Vardan Hunanean* működésének következtében jött létre az unió a katolicizmussal. A lemergi örmény katolikus érsekség, a pápai joghatóságú örmény rítusú szeminárium Lemberget egyházi téren központi településsé tette és az erdélyi örmények egyházkormányzati kérdéseit is erősen befolyásolta különösen a 18. század első feléig.

Velence szerepét és jelentőségét talán nem kell bemutatnunk, témánk szempontjából azért különösen fontos, mert itt volt a mechitarista rend központi kolostora, amely az erdélyi örmények interregionális szellemi kapcsolataiban is kétségtelenül fontos szerepet játszott. Önálló nyomdával rendelkezett a mechitarista kolostor, ahonnan a kikerülő kötetek ma megtalálhatóak Erdélyben, külön kiemelném Antoni Portoli nyomdász-mester köteteit.

Krím félsziget: Kaffa városát fontos kiemelnünk. Az erdélyi örmények amikor a 11. században Ani városát elhagyták, moldvai megérkezésükig fontos állomásuk volt a Krím félsziget, az itteni örmény kereskedőkkel feltételezhetően a továbbiakban is ápták a kapcsolatot.

Pétervárad-Nándorfehérvár: Szintén örmény közösség létezett itt, a 18. században helyi jezsuiták próbálták uniáltatni őket. A közeg igazi multikonfesszionális terület volt, a különböző etnikumú és felekezetű népcsoportok közül tehát az örmények sem hiányozhattak. A Propaganda Fide római levéltárát vizsgálva rendszerint találunk olyan missziós jelentéseket, amelyek Péterváradon vagy Belgrádban születtek, amikor a misszionárius épp Velencéből Erdélybe tartott, vagy épp hazafelé, így ezekből a levelek sok esetben mind az erdélyi, mind a pétervárad-i örmény közösség életéről tájékoztatnak bennünket.

A területek számbavétele után a szellemi közvetítőket kell kiemelni, akik gyakorlatilag létrehozták és "működtették" a kulturális kapcsolatokat. Ha a betelepülést és az azt követő éveket nézzük, mindenekelőtt

az uniált püspök, *Oxendio Virziresco* érdemel említést, aki még Moldvában született, Botosan városában, azonban Rómában a Propaganda Fide kongregációjának kollégiumában, a "*Collegio Urbanoban*" folytatta tanulmányait. Innen került Erdélybe, ahol az uniót követő feszült légkörben nem maradt sokáig, hanem Bécsbe távozott, ahol titokzatos körülmények között 1715. március 10-én meghalt. Munkásságának bemutatása önálló tanulmányt kíván, különösen a római, szentszéki levéltárakban fennmaradt viszonylagosan bő levelezését is ismertetve.

Az 1720-as évekből elsőként említem *Cacciadurus Arachiel*-t (1666-1740), aki *Mechitár apát* (a mechitaristák megalapítója) "jobbkeze" volt. Erzurumban született, majd Rómában tanult. Teológiai doktorátust szerzett, így a vardapet címet viselhette. Kiváló konstantinápolyi prédikációiról és hatékony missziós munkájáról szólnak a források. Konstantinápolyban tevékenykedett, innen került Velencébe, ahonnan Erdélybe apostoli misszionáriusként érkezett, azonban nem maradt sokáig. Az a fajta misszionárius volt, aki a Propaganda Fide-vel való kapcsolatokat kulcsfontosságúnak tartotta, mindenről volt véleménye, gazdag jelentései, levelei Rómában a Propaganda Fide levéltárában több kötetre való anyagot tartalmaznak.

(Folytatjuk)

Az örmény kódexművészet képviselője: Lázár Imola

Fiatal, örmény származású művésznő mutatkozott be 2007. február 22-én Budapesten a Józsefvárosi Kiállító-teremben. Meglepő, hogy egy ifjú művész a régi korok példát mutató történelmi alakjaihoz hajoljon vissza s témájaként az Örmény Biblia különleges történetét dolgozza fel. *Lázár Imola* ezt tette, s gazdag tartalmú és tematikájú zománcképein felvonultatta az örmény egyházi élet hitükért kiálló szent alakjait. *Puskás Eszter* örmény egyházi énekeket és székely népdalokat adott elő, míg *Várady Mária* színművész nagy átéléssel mutatta be Agathangelosz: Világosító Szent Gergely, az örménység apostolának megkínzása című balladáját.

A kiállítás alkalmat nyújtott arra is, hogy köszöntő előadásában *Issekutz Sarolta*, az EÖGYKE és a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnöke szóljon az örmény nép hányatott sorsáról, majd *Kátainé Szilva Ingrid* felolvasta *Kátai Mihály* Munkácsy-díjas festőművész gondolatait Lázár Imola művészetéről. Az esten köszöntötték a Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöknőjét, *Issekutz Saroltát* is, aki épp tíz évvel ezelőtt alapította meg az Egyesületet. Az emlékező ünnepi esemény örmény étkek kóstolójával zárult. *Kátai Mihály* nyitó előadása, valamint az *Issekutz Saroltát* köszöntő beszéd az alábbiakban olvasható.

(Frigyesy)

Tisztelt érdeklődő egybegyűltek! Hölgyeim és uraim!

E kiállítást motiváló szándékról és a bemutatott műtárgyak gondolati háttéréről szeretnénk szólni. Nem értékelés az, ami elhangzik most, hanem ezen ünnepélyes alkalomhoz illeszkedő reflexióink tolmácsolása.

Imolával való első találkozásunkkor egy tanulmányt kaptunk az örmény könyvnyomtatásról. Legalább olyan fontosnak érezte e tanulmány megismertetését, mint az általa létrehozott műtárgyak bemutatását. Megszületett a gondolat, mely szerint ténykedésének szellemi modellje az örmény kódex-művészet. Ha egy mondatban szándékoznánk megfogalmazni a látottakat, akkor azt mondhatjuk: örmény lelki nyelven írja képeit.

Képirás kifejezést szándékosan használjuk a ma ismert vizuális művészeti műfaji meghatározásokkal szemben. A képirás semmiképpen sem festészet vagy grafika, hanem információ-hordozó közeg jelekből